

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐԷՆ

Հետեւեալը Սրբուհի Տիւսարի մէկ նամակն է առ Հ. Արսէն Բաղրատունի, զմայլումի եւ պաշտամունքի ամենախոր գիտակցութեամբ եւ անկեղծութեամբ: Շնորհալի զբաղիտունէին անով իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ անգուղական հայագէտին եւ թարգմանչին՝ որ հաճեալ էր զոհաբերութեամբ առ իր մէկ փափաքին, այսինքն է լուսանկարը շնորհել: Գեղեցիկ է նկատել այդ օրիորդին փարուսն ու սէրը Հայ գրականութեան հանդէպ, շնորհիւ հանձարեղ Բաղրատունին պաշտող Պէշիթաշեանի:

ԽՄԲ.

10. - ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲ ԱՌ Հ. ԱՐՍԷՆ Կ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Գերապատիւ Հայր

Երախտապարտ սրտիւ շնորհ ունիմ Ձեզ վասն ներողամիտ բանիցդ առ իս, եւ վասն հանելոյդ պատուելի գանարժանս հրաշալի կենդանագրաւդ: Այաբէն քանի՜ շուք պատուոյ իցէ ընդունել ի ձեռնանդ գդէմս վեհիդ արանց:

Պ. Պէշիթաշեան եկեալ յառաւօտ մի եւ լուեալ գանձակաւ տկարութեանէս, ասաց տալ ինձ աւետիս որ զօրացուցէ գանձս. հասու եղէ, ոստեայ ի տեղուդէս խնդրեալ գանձակալին իմ պարգեւ: Ունէր մեծագին ինչ՝ գոր աղաչանօք բազմօք կամէր շնորհել եւեթ: Մոռացեալ զքնիկ գոռգութիւնս՝ խոնարհութեամբ քախանձեցի գնա. հուսկ ապա ոչ կարացեալ ժոյժ ունել, յորդորեցի զի ողորմեցի գէթ տկարացելոյս եթէ ապախտ առնէ գաղաչանօքս:

Տեսեալ իմ գնեծ արքայն մերոյս մատնագրութեան՝ յուզմունք ալնալիս բերկրաւոր եւ ուրախութիւն եղեւ յիս, զի գոգցես բուժեալ յանկարծակի, զօրութիւն իմն կենդանարար յանձնս գտի:

Թոյլ տուք հաւաստիս խնդրել ի Ձեզ զի մի՛ նկատեսցիք գայտսիկ իբրեւ բան ուռուցիկս, զի մեծ է աւիւն սրտիս քան գամեանց գոր կարեւս առնել:

Պաշտելի կենդանագիր Ձեր խրախոյս կարդայ ինձ եւս քրտնաջան բերիլ յուսումն մերոցս դպրութեանց: Ընթերցայց, զի հրամայես, գնախնիս մեր երբեմն. բայց գանձս վաստակեցայց կրթիլ եւեթ ընդ հետս Հսկայիդ:

Յանդգնութիւն մեծ իցէ արդեօք խնդրել ի Ձեզ հրաման խոնարհաբար յայտնելոյ Ձեզ մերթ ընդ մերթ գգարմացումն գերաշալեացդ, գոր ժամանակ եւս քան գնա անեցուցանէ յիս: Եթէ բնութիւն ամբարձ Ձեզ ի վեր քան գկայս մահացուաց, տուք մեզ գոնեա գմխիթարութիւն պաշտելոյ գհարձարութիւնդ առ ստորեալ, եւ առաքել գմարդկային խունկս մեր:

Մնամ պատկառանօք Ձերումդ Գերապատուութեան

Խոնարհ աղախին

Կ. Պօլիս, 24 Օգոստոս 1866

Պէշիթաշեան

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐՔԵՐ

ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. - Կոմիտաս վարդապետ. «Մշակոյթ» Հրատարակչական մատենաշար Թ. 10. Ներածութիւն Թ. Աղատեանի. Կալաթա - Իսթամպուլ 1939, է - 68, գին՝ 50 դրուշ:

«Մշակոյթ Հրատարակչական»ը ձուլա-ցաւ նոր թիւով մը. փոքրագիր հատոր մը, բայց տեսակին մէջ քնքուշ եւ յիշատակովը սիրելի, որովհետեւ մեր տոհմային երա-ժիշտը՝ Կոմիտաս վարդապետն է որ հան-րութեան կը ներկայանայ, այս անգամ իբրեւ բանաստեղծ՝ իր ոտանաւորներով:

Ընթերցողները գրքիկիս պիտի ծանո-թանան առջեւը դրուած ներածութեամբ, ուր Աղատեան կու տայ ամփոփ վերլուծա-կանը Կոմիտասեան բանաստեղծութիւննե-րուն, անոնց նիւթին ու յղացումներուն:

Կոմիտասեան ձեռագիրներու խումբէն անջատուած միայն «Խնքնագիր ոտանա-ւորներով» կազմուած եւ սեւագրութիւնք տիտղոսը կրող տետրակին հրատարակու-թիւնն է գրքիկս: Կոմիտաս վրդ. ժամա-նակ չէ ունեցած իր այս սեւագրութիւն-ներուն վերջնական սրբագրութիւնը կա-տարելու. «մեծ մասը մատիտով եւ արա-գօրէն նետուած թուղթին... զանազան փոփոխութիւններ ու սրբագրութիւններ կրած» (է): Բայց Աղատեան ունեցած է խղճամիտ հաւատարմութիւնը, ուշագի-ր վերաքննութեան մը վերջ «առանց բառ մը, կերպնութեան հարազատութե-նէն» տպագրութեան յանձնել:

Բոլորը 53 բանաստեղծական պատարիկ-ներ են, որ կը մարմնացնեն համերգներու ու ներդաշնակութեանց մթնոլորտին մէջ թաւայ եկող Երաժիշտ - Բանաստեղծի ներաշխարհը:

Երկրէ երկին, երկնէ երկիր
Ազատ-արձակ սահեցի...

Կանաչ երկրի մթնոլորտը
Պատառ-պատառ յաղթեցի.
Կապոյտ երկնի լուսոյ խորը
Կատար-կատար գաղթեցի:

Իր առաջին բանաստեղծութիւնը եւ ա-մէնէն «սրտագրաւ տողերը» նուիրած է իր մօր «Մայրիկիս օրօրը», մօր՝ որ հաւատ-քով ու լոյսով լեցուն, կ'աւանդէ որդւոյն «բրազան կտակ մը»:

Քեզ դընում եմ խորհրդաւոր
Առաւաւոր յոյս-աշխարհ,
Ես գընում եմ, իրար գըրկեմք՝
Վե՛ր, փառաւոր լոյս-աշխարհ...

Այն ու խաչը քեզ ապաւեն,
Օրօրդ հիստէ բընութիւն:

Օրի՛կ օրին՝
Իմ ամուշին:

Կը լուսագծէ երաժիշտ դաւակին ապա-զան եւ անոր կը յանձնէ ազնուական ու գերբնական ներշնչումներու բանալին:

Քեզի տեսնեմ, ի՛մ հատորիկ,
Կեանքիս ուղին, սիրագեղ,
Յայտ ու անյայտ դո՛ւ որոնէ,
Քեզի՛ լինին իրագեղ:
Մի՛ քափառէ կեանքի պարապ
Անապատում դու ի գոր...

Բանաստեղծ - Երաժիշտը կը պաշտէ իր մայրը:

Թըռա՛ւ - գընաց, երկնի խորան
Մըտաւ իբրեւ աղանի...

Եւ հաւատարիմ անոր խորհուրդներուն,
Գիշեր-ցորեկ կը թափառի գեղարուեստի
մթնոլորտին մէջ, գեղեցիկը փնտռելու
համար:

Գիշեր-գիշեր, լուսնէ լուսին
մըտքիս ծովը խորացաւ,
Յորեկ ցորեկ, արեւ - արեւ
հոգուս հովը զօրացաւ:
Մօրքս կըտակեմ ալիք - ալիք
սըրտիս աւանդ պահեցի,
Երկրէ երկին, երկնէ երկիր
ազատ - արձակ սահեցի...
Երգ ու տաղեր սարէն, ձորէն...
բոյր ու ձայնով բարդելով...

Կոմիտաս վրդ. ի ներշնչումի տարրերն
են կրօնքի, բնութիւնը եւ սէրը սրտին.
Աստուած իմին մէջ արարչութիւնը կ'ուր-ուագծէ:

Սիրոյ սերմը գատեցիր,
Հըրոյ ջերմը պատեցիր.
Հողին շունչըդ փըչելով
Հոգի կեանքդ կաթեցիր:

ուր ամէն տող արարչութեան մէկ երեսը
կը պատկերացնէ, առանց ընդլայնելու հոն
խտացուած գաղափարը:

Բնութեան տարրերը, ծառ, ծաղիկ,
հունձք, բերք, ծով, հով, անձրեւ, արեւ,
լուսին, երկինք... Թռչունի պէս ոստոս-
տուն եւ զեփիւռի պէս սահուն խօսքեր
կ'առնեն անոր հոգիէն եւ երկարաշունչ
համերգի մը կարճ նախերգանքը կը մատ-
նանշեն. այսպէս են Գարուն, Աշուն, Ա-
շուն կեանք, Աշուն օր, Ծաղիկ շաղիկ,
Բուսաբարեւ...

Բնութեան պէս Կոմիտաս Վրդ.ի սիրտը
անձայն եւ անարուեստ բանաստեղծարան
մըն է, ուրկէ ելած ամէն խօսք անձիգ
երաժշտականութիւն մը ունի իր մէջ.
Սիրահասկը

Ո՞վ է տեսել ծովի ծաւալ

Հովի Թաւալ.

Կամ արտերում հասկի տալիք

Ոսկի ալիք:

Կամ Աշուն – գիշերը

Ձիւնիկ լուսին

Սարի ուսին

Դեղին – կարմիր շաղալէն

Ալիք – ալիք խաղալէն...

Ծառեր, հողմեր

Ամէն կողմեր

Թըռչուն դառել երգելով,

Հեռու – հեռու հերկելով,

Երան – երան

Թռելով

Օդի վերան:

Այս կարճատեւ եւ ոստոստուն ամանակը
ունին բնութեան ինչպէս նաեւ միւս եր-
գերն ալ:

Բանաստեղծի տաք սիրտ ունի Կոմիտաս
Վրդ. եւ քնութեան գիտողութենէն կը
զգայ բնութեան մաքուր սէրը եւ մեր Միջ-
նադարեան Երաժիշտ – Աշուղներուն նման
կ'երգէ վարդն ու սէրը, որ իր մէջ երգի
կը փոխուի. կարգացէք Հով ու ծով սէրը

Կապոյտ երկինքն էր եռում,
Կարմիր երկիրն էր ջեռում...

Հոգիս եկաւ հովի պէս,
Սէրը սքըտում ծովի պէս.
Ծոցին վարդեր՝ ասաց. Տե՛ս,
Քեզ սիրելու եկայ ես:

Կամ Մեհաւորը.

Եւ ամէն մարդ
Գըտաւ մի վարդ
Սըրտիկին գարդ:

Բայց

Ես մեհաւոր մըտայ տուն,
Ինձ մըխիթար գըտայ բուն,
Որ աչքերուս կապեց մէջ,
Ու տարածեց վերաբերում:

Կամ ձերմակ հեր, գարուն սէրը.

Ես ու դու սէր եմք,
Մէկ սըրտի տէր եմք.
Նըռան ճիւղերով բոցուն,
Սիրոյ տաղերով արքուն:

Իսկ Գորով – Սէրին մէջ շատ գողտր է
մայրական սէրը.

Գիրկը գըրկին՝ առաւ ու դըպաւ,
Սիրտը սըրտին՝ վառաւ ու կըպաւ,
Թեւեց աչերով.
Ձեռքը ձեռքին՝ առաւ ու հըպաւ,
ձերմակ վարդեակ՝ կուրծքին դըրաւ,
Լըռեց պաշելով:

Կոմիտաս Վրդ. որ «տարիներ անընդ-
հատ հաւաքած է հազարաւոր գեղջկական
երգեր... իր հոգին ընդունարանը եղած է
Հայ Ժողովուրդի զանազան հատուածնե-
րու տոհմիկ աւանդութեանց... ճերմընչ-
ուած է անոնցմով» քնարերգութիւններուն
մէջ, որոնք աշուղային ու ժողովրդական
երգերուն արձագանգը ունին իրենց մէջ:
Ձեռագիր տետրակին մէջ տեղ տեղ (լու-
սանցքներու վրայ) երաժշտական խաղերու
գոյութիւնը, «բառերու... ներդաշն յան-
դաւորումը» ենթադրել կու տան, որ Կո-
միտաս Վրդ. մտադրած էր լաւագոյնները
եղանակաւորել (թ):

Քերթուածները ունին մեր ժողովրդա-
կան երգերուն լեզուն. կը սիրէ կրկնու-
թիւններ, նմանաձայնութիւններու խա-
ղեր, որոնք յանգերուն երաժշտականու-
թիւն մը կու տան. ինչպէս ձերմակ հեր,
Գարուն սէր, Հով ու ծով սէր...
Բուսաբարեւ.

Ծառի՛կ, ծառի՛կ...
Բունի՛կ, բունի՛կ
Կաթնետունիկ...
Եռուն – եռուն կըրակելով
Հեռուն – հեռուն ճըրագելով:

Սէր ու ջեր.

Ձիս կը սիրե՞ս – շըրշընցեց,
Ձիս կը սիրե՞ս մըրմընցեց,
Ծաղիկ – ծաղիկ ծիծաղեց,
Գաղիկ – գաղիկ շաղ մաղեց:

Ծովակ, Նաւակ.

Ծովի վերայ ծիր ու ծիր,
Հովի վերայ ցիր ու ցիր...

Ունի յատուկ Տաղաչափութիւն եւ նորո-
ւրինակ բառեր, բայց միշտ արուեստագէտի
ստեղծագործութիւն, որ նորութեան մէջ
երեւան կը բերէ ինքնատիպ գիծեր: Յա-
ճախակի կը գործածէ գոյականը անձնա-
նաբար, դարուն սէր, աշուն օր, աշուն գի-
շեր, չուշան սիրտ... Կամ հով ու ծով
սէր, գորով սէր, հով սէր... Եւ նմաններ:
Երբ մենք դեռ շատ արտադրութիւններ կը
սպասէինք, անդուծ ժամանակը վրայ հա-
սաւ եւ Լոյսը դադարեցաւ իր ճառագայ-

թումէն. աշնան օրուն մը պէս տխուր
եղաւ անոր յանկարծ նուաղումը, ինչպէս
նախապէս երգած էր Աշուն օրին մէջ.

Մոխիր ամպեր ծիր եկան
Դալուկ – դալուկ,
Սարի վերայ ցիր եկան:
Հալեց աշուն օր
Կեանքիս սեւակը:

Հատորը փոքրիկ է բայց մենք քիչ մը
երկարեցանք մեր խօսքին մէջ, որովհե-
տեւ սիրելի է Հեղինակը, սիրելի է անոր
յիշատակը:

Մենք քաջալեր եւ յաջողութիւն կը
մաղթենք ամէն անոնց որ կորուստէ կը
փրկեն այսպիսի տոհմային նշխարներ,
երբեմն որքան ալ փոքր ըլլան. բայց հոս
մեր շնորհակալութեան հետ մասնակի
մաղթանքը կ'ընենք Մշակոյթ – Հրատարակ-
չականին, որ կրկնապատկէ իր ազդեցու-
արտադրութիւնները:

Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՍՈՒԼ

Հակառակ ներկայ պատերազմին ծանր
պայմաններուն, Հայ Մամուլը, մասնաւո-
րապէս Եւրոպայի բաժինը, մեծ զոհողու-
թիւններով է որ կը շարունակէ արտա-
դրել, համոզուած ըլլալով, թէ ամէն
ժամանակի մէջ եւ ամէն պայմաններուն
տակ՝ մտաւոր ու բարոյական մշակոյթը
հափանիչն է մեր ուժերուն տոկունութեան
եւ ամէնէն անհրաժեշտ ազդակը լուսաւո-
րութեան ուղին բանալու ու միտքերու
հաւասարակշռութեան գետինը հարթելու:
Ներկայ տաղնապներուն գլխաւորն է
տնտեսականը ամէն ճիւղի մէջ, որմէ աւե-
լի կամ նուազ չափով ազդուած են միջադ-
րայինն հետ նաեւ ազգային մեր լրագիր-
ներն ու ամսաքերքերը. առաջիններէն
ոմանք օրական մէկ թերթի վերածուելով,
իսկ երկրորդէն՝ դադարելով մէկ քանիներ.
Համեմատաբար աւելի տուժողը՝ Փրան-
սայի եւ Գերմանիոյ հայ մամուլն է.
պատճառը շատ հասկնալի:
«Բազմալէպ»ի նախորդ թիւով տուինք
1939ի մեր գրեմական նորութիւնները եւ
Հայ ու Հայաստան օտար մամուլին դուր-
ծունէութիւնը զանազան երկրներու մէջ:

Հոս մեր ընթերցողներուն պիտի հրամ-
ցընենք համառօտագիծ ամփոփոյքը 1939ի
ամսաքերքերուն, առնելով անոնցմէ դը-
րական ու բանասիրական տեսակէտով կա-
րեւորագոյնները, եւ ջանալով մատնանշել
մասնաւոր կարեւորութիւն ներկայացնող
յօդուածները:

* * *

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

(Հայագիտական Ուսումնաքերք – 53-դ
տարի – վիեմնա)

Կը ցաւինք որ ներկայ պայմանները
չափազանց սեղմած ու վերածած են մեր
Վիեննական յարգելի Հայրերու բանասի-
րական օգտաշատ թերթը:

Ցարդ ստացած ենք Յունուար – Յունիս
թիւը. տեղագրական – պատմական տեսա-
կէտով շահագրգռող է՝ Հ. Յ. Տաշեանի
«Հին Հայաստանի արեւմտեան սահմանը»
Փոքր Հայք եւ Կողովինէ (Սերաստիա)»
ուր հոստ ու տաղանդաւոր Մխիթա-
րեանը կ'ապացուցանէ տեղագրական ու
պատմական նշանակութիւնը Փոքր Հայքի՝